

TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE HESAP VEREBİLİRLİK

Oğuz GÖKSU¹

Hesap verebilirlik, kamu yönetimi alanında şeffaflık, denetim ve vatandaş katılımı gibi yönetim ilkeleriyle doğrudan bağlantılı temel bir kavramdır. Bu kavram, kamu görevlilerinin ve yöneticilerinin faaliyetlerinden ötürü belirli mercilere karşı sorumlu tutulmalarını ifade eder. Modern kamu yönetimi anlayışında, hesap verebilirlik yalnızca hukuki bir yükümlülük olarak değil, aynı zamanda etik ve demokratik bir sorumluluk olarak da değerlendirilir. Özellikle kamu kaynaklarının etkili ve verimli kullanılması, kamu hizmetlerinin kalitesinin artırılması ve vatandaşların yönetime olan güveninin pekiştirilmesi açısından hesap verebilirlik vazgeçilmez bir ilkedir (Demirci, 2017, s. 102; Gül, 2021, s. 78).

Kamu yönetiminde hesap verebilirlik, farklı türler altında sınıflandırılarak incelenmektedir. Bunlardan ilki olan siyasi hesap verebilirlik, demokratik sistemlerde yöneticilerin halka ve yasama organlarına karşı sorumlu olmalarını ifade eder. Seçimler, meclis araştırmaları ve soru önermeleri gibi araçlar bu türün işleyişini sağlar. Hukuki hesap verebilirlik ise kamu görevlilerinin yasalar çerçevesinde hareket etmesini gerektirir; bu çerçevede Sayıştay ve Danıştay gibi kurumlar denetim mekanizmaları olarak öne çıkar. Bürokratik hesap verebilirlik, kamu kurumlarındaki hiyerarşik yapılanma içinde astların üstlerine karşı sorumluluğunu kapsarken; mesleki hesap verebilirlik, görevlerin profesyonel ve etik standartlara uygun şekilde yerine getirilmesini esas alır. Son olarak toplumsal hesap verebilirlik, vatandaşların, medyanın ve sivil toplumun denetim gücüyle kamu idarelerini izleme ve sorgulama imkânını ifade eder. Özellikle sosyal medyanın gelişimiyle birlikte bu tür hesap verebilirliğin etkisi artmıştır (Eryılmaz ve Biricikoğlu, 2011, s. 26-27; Demirkıran, Eser ve Keklik, 2011, s. 8; Tutar ve Altınöz, 2017, s. 231-232).

Teorik yaklaşımlar bağlamında hesap verebilirlik iki temel anlayışla ele alınmaktadır. Yeni Kamu Yönetimi anlayışında hesap verebilirlik, merkeziyetçi yapılar, hiyerarşik denetim ve kurallara bağlılık çerçevesinde tanımlanır. Bu yaklaşımda yönetim, sıkı denetim mekanizmalarıyla kontrol edilir; sorumluluk üst düzey otoriteye karşı yerine getirilir. Ancak bu modelin vatandaş beklentilerini karşılamada yetersiz kaldığı, yönetime dışsal katılımı sınırladığı ve daha çok süreç odaklı olduğu eleştirileri yapılmaktadır. Buna karşılık, Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı

¹ İçişleri Uzmanı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, 30.06.2025, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-1811-5485>

performans, verimlilik, sonuç odaklılık ve toplumsal memnuniyet gibi unsurları merkeze alır. Bu modelde hesap verebilirlik yalnızca üst makamlara değil, aynı zamanda hizmet alan vatandaşlara karşı da bir sorumluluk olarak tanımlanır. Kamu çalışanlarına daha fazla yetki verilerek süreç değil, elde edilen çıktı ve etki önem kazanır. Böylece vatandaşlar, pasif hizmet alıcısından aktif denetleyiciye dönüşür (Karcı, 2008; Şamdan, 2023; Tutar ve Altınöz, 2017, s. 244).

Türkiye’de hesap verebilirlik mekanizmalarının kurumsallaşması özellikle 2000’li yıllarda, Avrupa Birliği’ne uyum süreciyle hız kazanmıştır. Bu bağlamda birçok yasal ve kurumsal düzenleme yürürlüğe girmiştir. Kamu Denetçiliği Kurumu (ombudsmanlık), vatandaşların idareyle yaşadığı sorunlarda başvurabileceği ve çözüm arayabileceği bağımsız bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Sayıştay ise kamu kaynaklarının yasal çerçevede kullanılıp kullanılmadığını denetleyen anayasal bir kurumdur. Hazırladığı denetim raporları ile kamu yönetiminde mali saydamlık ve hesap verebilirlik kültürünün oluşmasına katkı sağlar. Kamu Görevlileri Etik Kurulu ise kamu görevlilerinin şeffaflık, tarafsızlık ve dürüstlük ilkeleri çerçevesinde hareket etmelerini teşvik eder. Bu kurul aynı zamanda mal bildirimlerinin denetimi ve etik davranış ilkelerinin yaygınlaştırılması gibi görevler de üstlenmektedir (Aksoy, 2022).

Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı ise vatandaşların yönetime erişim hakkını güvence altına alan iki önemli demokratik araçtır. 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkı Kanunu çerçevesinde bireyler kamu kurumlarından bilgi talep edebilir, görüşlerini yazılı şekilde bildirebilir ve bu yolla kamu hizmetlerinin iyileştirilmesine katkıda bulunabilir. Kamu İhale Kurumu ise kamu alımlarında şeffaflık, rekabet ve eşitlik ilkelerinin gözetilmesini sağlayarak ihale süreçlerinde hesap verebilirliğin kurumsallaşmasına destek olur. Bu kurum sayesinde vatandaşlar ve firmalar, ihale süreçlerine yönelik itirazlarını iletebilir ve sürecin izlenmesini sağlayabilir.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu da Türkiye’de hesap verebilirlik ilkesini güçlendiren temel yasal düzenlemelerden biridir. Bu yasa ile kamu yöneticileri, belirlenen hedefler doğrultusunda kaynakları nasıl kullandıklarını performans raporları ile belgelemekle yükümlüdür. Ayrıca iç denetim sistemleri ile mali işlemler hem öncesinde hem sonrasında kontrol edilmekte; kamu kaynaklarının israfı önlenmeye çalışılmaktadır. Bu düzenleme, kamu maliyesinde bireysel hesap verebilirliği esas alarak yöneticilerin yalnızca yetki kullanmakla kalmayıp, yaptıkları harcamalardan da sorumlu tutulmalarını sağlar.

Son olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin denetim mekanizmaları, kamu yönetiminin hesap verebilirliğini doğrudan etkileyen anayasal araçlardır. Meclis araştırması, soru önermeleri, genel görüşme ve meclis soruşturması gibi yollarla kamu kurumlarının faaliyetleri denetlenmekte; yürütme organı faaliyetlerinden dolayı TBMM'ye karşı sorumlu hale gelmektedir.

Sonuç olarak, Türk kamu yönetiminde hesap verebilirlik, yalnızca yönetsel bir zorunluluk değil, aynı zamanda demokratik, hukuki ve etik bir sorumluluk alanıdır. Hesap verebilirliğin farklı türleri, teorik yaklaşımları ve Türkiye'deki kurumsal uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda, bu kavramın kamu hizmetlerinin kalitesini artırmak ve kamu güvenini pekiştirmek açısından merkezi bir rol oynadığı açıktır. Bu bağlamda, hesap verebilirlik mekanizmalarının güçlendirilmesi, Türkiye'de daha şeffaf, etkili ve katılımcı bir kamu yönetiminin inşasına katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar:

Aksoy, M. (2022). Kamu Mali Yönetiminde Mali Saydamlık ve Hesap Verebilirliğin Sağlanmasında Sayıştay Raporlarının Etkinlik Düzeyi. *International Journal of Public Finance*, 7(1), 181-210.

Demirci, Ö. (2017). Hesap verilebilirlik mekanizmasının işleyişinde Türk Sayıştayının rolü ve değişen önemi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Demirkıran, Ö., Eser, H. B., & Keklik, B. (2011). Demokrasinin Tabana Yayılması, Yönetimde Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Bağlamında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 3(2), 169-192.

Eryılmaz, B., & Biricikoğlu, H. (2011). Kamu yönetiminde hesap verebilirlik ve etik. *İş Ahlakı Dergisi*, 4(7), 19-45.

Gül, S. K. (2008). Kamu yönetiminde ve güvenlik hizmetlerinde hesap verebilirlik. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(4), 71-94.

Karcı, Ş. M. (2008). Yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının temel değerleri üzerine bir inceleme. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 8(16), 40-64.

Kamu Denetçiliği Kurumu. (Erişim tarihi: 13.04.2025). Kamu denetçiliği kurumu internet sitesi. <https://www.ombudsman.gov.tr/>

Kamu İhale Kurumu. (Erişim tarihi:13.04.2025). Kamu İhale Kurumu internet sitesi.
<https://www.ihale.gov.tr/>

Sayıştay. (Erişim tarihi: 13.04.2025). Sayıştay Başkanlığı internet sitesi.
<https://www.sayistay.gov.tr/>

şamdan, Y. (2023). Türk Kamu Yönetiminde şeffaflık ve Hesap Verebilirlik. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 6(3), 926-942.

T.C. Resmî Gazete. “5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu”. RG:24.12.2003, 25326.

T.C. Resmî Gazete. “4734 sayılı Kamu İhale Kanunu” RG: 04.01.2002, 24648.

T.C. Resmî Gazete. “6085 Sayıştay Kanunu” RG:19.12.2010, 27790.

T.C. Resmî Gazete. “5176 Sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Deęiřiklik Yapılması Hakkında Kanun” RG:25.05.2004, 25486.

T.C. Resmî Gazete. “6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu” RG: 29.06.2002, 28338.

Tutar, H., & Altınöz, M. (2017). Hesap verebilirlik bağlamında iç denetim ve sorun alanları: eleştirel bir analiz. Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi, 8(15), 225-248.